

ปัจจัยที่มีผลต่อทัศนคติและพฤติกรรมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักเรียน
ระดับชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนที่ตั้งอยู่ใกล้คลองสาธารณะ:

กรณีศึกษา โรงเรียนที่ปึงกรวิทยาพัฒน์ (ทวีวัฒนา)

ในพระราชูปถัมภ์ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร

FACTORS AFFECTING ATTITUDE AND BEHAVIOR ON ENVIRONMENTAL CONSERVATION
BEHAVIORS OF HIGH SCHOOL STUDENT NEAR PUBLIC CANAL:
A CASE STUDY OF DIPANGKORNWITTAYAPAT (TAWEEWATTANA)
UNDER ROYAL PATRONAGE SCHOOL

ธเนศ เกษศิลป์¹ และชนันนา รอดสุทธิ²

Thanet Ketsil¹ and Shanana Rodsoodthi²

^{1,2}คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

^{1,2}Faculty of Social Sciences and Humanities, Mahidol University

บทคัดย่อ

ทัศนคติและพฤติกรรมเชิงบวกย่อมส่งผลให้เกิดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม งานวิจัยชิ้นนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อทัศนคติและพฤติกรรมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนที่ตั้งอยู่ใกล้คลองสาธารณะ และเสนอแนวทางการปลูกจิตสำนึกและสร้างพฤติกรรมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ผลจากการใช้แบบสอบถามและสัมภาษณ์นักเรียนจำนวน 400 คนที่เข้าร่วมโครงการ “เยาวชนพลยุติธรรม” ของมหาวิทยาลัยมหิดล และผลจากการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแต่ละขั้นตอนพบว่า ปัจจัยทางครอบครัว ปัจจัยทางโรงเรียน และปัจจัยทางชุมชน มีผลต่อทัศนคติและพฤติกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < 0.05$) โดยการแสดงบทบาทที่ดีและการทำกิจกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของสมาชิกในครอบครัว การให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของโรงเรียน และการสนับสนุนกิจกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชน ส่งผลให้นักเรียนโรงเรียนที่ปึงกรวิทยาพัฒน์ (ทวีวัฒนา) สร้างทัศนคติในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่ตัวของนักเรียนเองและสำนึกว่าการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นหน้าที่ของทุกคน ดังนั้นนักเรียนโรงเรียนที่ปึงกรวิทยาพัฒน์ (ทวีวัฒนา) จึงมีพฤติกรรมในการเฝ้าระวังดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ สำหรับแนวทางในการปลูกจิตสำนึกและสร้างพฤติกรรมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้นักเรียนนั้นแบ่งออกเป็น 1) ด้านครอบครัว ควรมีการเสริมสร้างความรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยเชื่อมโยงกับกิจกรรมของโรงเรียนให้เป็นกิจวัตร 2) ด้านโรงเรียน ควรให้ความร่วมมือกับชุมชนในการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้รับรู้ถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมของชุมชนอย่างแท้จริงผ่านวิชาเรียน 3) ด้านชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ควรจัดบุคลากรให้ความช่วยเหลือในการปลูกฝังการให้คุณค่าในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแก่โรงเรียนและครอบครัวอย่างสม่ำเสมอ

คำสำคัญ: ทัศนคติในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พฤติกรรมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การรักษาลำคลอง โรงเรียนที่พึงกรวิทยาพัฒน์ (ทวีวัฒนา)

Abstract

Positive attitude and behavior were directly impacted environmental conservation. The objectives of this research were studied on factors affecting on environmental conservation attitude and behavior of student in high school, located near canal and suggested for creating environmental conservation consciousness and behavior. The designed questionnaire and interview were used for 400 student who joined Youth justice project of Mahidol university. In addition to Stepwise Multiple Regression Analysis, the results were reported that family variable, school variable and community variable were statically a more powerful impacted student's attitude and behavior. Being a good role model and doing environmental conservation activities of family's member, educated environmental conservation content in school and supported environmental conservation activities by community influenced on student self-attitude towards environmental conservation and their duty on environmental conservation. Thus, student had monitory behavior in environmental conservation. For guideline of environmental awareness and behavior establishment, it was divided into 1) Family side, it should routinely formulate environmental conservation by linkage with school's activities. 2) School side, it should cooperate with community and allow student to know the real environmental situation through subject teaching in curriculum. 3) Community side, Local Administrative Organization should acquire staff who work together with school and family in promotion of environmental value.

Keywords: Environmental conservation attitude, Environmental conservation behavior, Canal conservation, Dipangkornwittayapat (Taweewattana) school

บทนำ

การเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติอย่างรวดเร็ว รุนแรง และบ่อยครั้งทั่วโลก เป็นสัญญาณบ่งบอกว่า โลกกำลังประสบกับวิกฤตการณ์ด้านสิ่งแวดล้อม สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (Office of National Environment Board, 2015) ให้ความเห็นว่า สาเหตุหลักมาจากการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องของประชากรมนุษย์ การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและชุมชนเมือง ทำให้เกิดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเกินขีดความสามารถที่ระบบนิเวศจะรองรับได้ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างในระบบนิเวศและทรัพยากรธรรมชาติ จึงเกิดการเสียสมดุลขึ้น

รัฐบาลไทยตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ และได้พยายามหาทางแก้ไข พ้นพหุมาตามลำดับ ด้วยการกำหนดยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระดับชาติทั้งระยะสั้น (5 ปี) และระยะยาว (10-20 ปี) โดยให้ความสำคัญกับการจัดการให้เกิดสมดุลระหว่างการใช้อยู่อาศัยกับการอนุรักษ์ฟื้นฟูในระดับที่ยั่งยืน แต่ความสำเร็จที่ได้รับยังไม่อยู่ในระดับที่ดี โดยเฉพาะแหล่งน้ำซึ่งถือเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ และมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการดำรงชีวิตมนุษย์ ดังปรากฏอยู่ในยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ในหัวข้อยุทธศาสตร์ที่ 4 ขับเคลื่อนการผลิตและการบริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ตามแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable development goals) ขององค์การสหประชาชาติ โดยกำหนดตัวชี้วัดที่สำคัญคือ ประชาชนมีพฤติกรรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (Pollution Control Department, 2017: 1, 7) นอกจากนั้นยังกำหนดให้วันที่ 20 กันยายนของทุกปี เป็นวันอนุรักษ์และพัฒนาแม่น้ำ คูคลอง แห่งชาติ เพื่อรณรงค์และสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนหันกลับมาให้ความสำคัญและดูแลรักษาแม่น้ำลำคลองของประเทศเหมือนดังเดิม

ในระบบลุ่มน้ำแห่งชาตินั้น กรมควบคุมมลพิษ (Pollution Control Department, 2017: 13) พบว่า

แม่น้ำท่าจีนตอนบนในภาคกลางมีคุณภาพน้ำในระดับพอใช้และจำเป็นต้องมีการเฝ้าระวังรักษาคุณภาพน้ำอย่างต่อเนื่อง สาเหตุส่วนใหญ่เกิดจากแหล่งชุมชนที่อยู่บริเวณโดยรอบ ทั้งปัญหาขยะมูลฝอย การปล่อยสิ่งปฏิกูลลงสู่แหล่งน้ำ หรือการใช้ประโยชน์จากแม่น้ำลำคลองอย่างไม่รู้คุณค่า ดังนั้นการสร้างจิตสำนึกและการส่งเสริมพฤติกรรมด้านการอนุรักษ์ให้แก่ประชาชนจึงเป็นทางออกในการจัดการแหล่งน้ำในระดับจุลภาคที่มีประสิทธิภาพที่สุด โดยเฉพาะในสถานศึกษา เช่น โรงเรียน เนื่องจากเป็นตัวแทน (Agent) ในกระบวนการขัดเกลาของสังคมที่ทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมในการพัฒนาอัตมโนทัศน์ (Self-concept) อันได้แก่ ทักษะคิด และนำไปสู่การเปลี่ยนพฤติกรรมที่พึงประสงค์ในที่สุด (Rattivat, 2011)

โรงเรียนที่ปึงกรวิทยาพัฒนา (ทวีวัฒนา) ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เป็นโรงเรียนฐานน้ำ (Water based school) เนื่องจากตั้งอยู่ระหว่างคลองปทุมตัดกับคลองทวีวัฒนา ดังนั้นโรงเรียนนี้จึงได้รับการคัดเลือกให้เป็นแกนนำในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของโครงการ “เยาวชนพลยุติธรรม” ของมหาวิทยาลัยมหิดล โดยใช้แนวคิด “เสกสรรธारा” สร้างเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมความตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อส่วนรวมและการรู้จักใช้น้ำอย่างรู้คุณค่า ตลอดจนการคืนความสมบูรณ์ของคลองทวีวัฒนา (Kalyajit, 2010)

มีงานวิจัยในโรงเรียนจำนวนมากที่ศึกษาพฤติกรรมและทัศนคติในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักเรียนมัธยมศึกษา เช่น Sonkwan (2014), Cheatea (2013) และ Cordano et al. (2011) ค้นพบว่า พฤติกรรมเชิงบวกส่งผลให้เกิดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม แต่ยังไม่สามารถอธิบายได้ว่า ปัจจัยใดก่อให้เกิดพฤติกรรมการอนุรักษ์เช่นนั้น งานวิจัยชิ้นนี้จึงพยายามค้นหาปัจจัยที่มีผลต่อทัศนคติและพฤติกรรมด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักเรียน จนสามารถถ่ายทอดไปยังเครือข่ายนักเรียนเครือข่ายผู้ปกครอง และเครือข่ายชุมชน ให้เกิดความตระหนักและความรับผิดชอบในการร่วมกันดูแลรักษาแหล่งน้ำลำคลองของชุมชนได้อย่างเข้มแข็ง

วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ ได้แก่

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อทัศนคติและพฤติกรรมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนที่ตั้งอยู่ใกล้คลองสาธารณะ
2. เพื่อเสนอแนวทางการปลูกจิตสำนึกและสร้างพฤติกรรมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนที่ตั้งอยู่ใกล้คลองสาธารณะ

ขอบเขตการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา โรงเรียนที่ปึงกรวิทยาพัฒนา (ทวิพัฒนา) ในพระราชูปถัมภ์ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ที่เข้าร่วมในโครงการ “เยาวชนพลยุติธรรม” ของมหาวิทยาลัยมหิดล และทำกิจกรรมดีเด่น (Best practice) ภายใต้แนวคิด “เสกสรรธรรา” ซึ่งมีวัตถุประสงค์หลักในการสร้างความตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า (Kalyajit, 2010)

ทบทวนวรรณกรรม

การวิจัยเรื่องนี้ศึกษาภายใต้แนวคิดพื้นฐานของหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ที่กล่าวถึงการใช้สิ่งแวดล้อมอย่างมีเหตุผล เพื่อพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติให้อยู่ในสภาพที่ติดตามธรรมชาติ รวมถึงการกระทำทางสังคมหรือทฤษฎีทางสังคมที่อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม โดยมีความรู้ ความตระหนัก การมีส่วนร่วม และกระบวนการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) เป็นกรอบในการศึกษา ดังนี้

แนวคิดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นแนวคิดหนึ่งในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยให้ความสำคัญต่อการใช้อย่างชาญฉลาด (Wise use) เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด สำหรับวิธีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมนั้นสามารถ

กระทำได้ทั้งในระดับปัจเจก ระดับชุมชน และภาคีเครือข่าย จากการศึกษาของ Tiansuwan et al. (2008) เกี่ยวกับผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสังคมโลกและสังคมไทย ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ต่อแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมและพลังงานพบว่า สถานการณ์สิ่งแวดล้อมและพลังงานโลกส่งผลกระทบต่อประเทศไทย ดังนั้นประเทศไทยจึงควรมีการเตรียมการรองรับสถานการณ์ในอนาคต 10-20 ปี (ระหว่าง 2018-2028) โดยการให้การศึกษาแก่ประชาชนเพื่อให้มีความรู้และสามารถปรับตัวรองรับผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและพลังงาน โดยเฉพาะ 1) กระบวนการให้ความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องแก่นักเรียนและนักศึกษา เพื่อให้มีความตระหนักถึงสิ่งแวดล้อมและสามารถวิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลข่าวสารได้ด้วยตนเอง 2) กระตุ้นจิตสำนึกให้เกิดการอนุรักษ์ผ่านกิจกรรมหรือแผนงานที่สอดคล้องอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นกระทรวงศึกษาธิการจึงให้ความสำคัญอย่างเร่งด่วนกับการร่วมมือจากทุกภาคส่วนของสังคม เช่น การสร้างศูนย์นวัตกรรมแห่งอนาคต หรือเรียกว่า Futurium ขึ้น ที่อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี เพื่อให้เป็นศูนย์การเรียนรู้แห่งใหม่สำหรับเยาวชนและประชาชนทั่วไป การบรรจุหลักสูตรการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในโรงเรียน และการจัดตั้งเครือข่ายการอนุรักษ์ของชุมชนในท้องถิ่น เป็นต้น (Royal Thai Government, 2017)

ทฤษฎีทางสังคมหรือกระทำทางสังคม

ทฤษฎีทางสังคมให้ความสำคัญกับการกระทำระหว่างกันของมนุษย์แต่ละคน ซึ่งส่งผลต่อความสัมพันธ์ภายในสังคม เนื่องจากมีการถ่ายทอดการเข้าใจ ความคิดที่เป็นตัวเชื่อมระหว่างพฤติกรรมของมนุษย์กับสังคม ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมจึงสามารถอธิบายได้จากปัจจัย ดังนี้

ทัศนคติ เป็นภาวะทางจิตใจเกี่ยวกับการเตรียมพร้อมที่จะเรียนรู้และปรับตัว ผ่านการแสดงความคิดเห็นทั้งด้านบวกและลบ และกระตุ้นการเกิดเป็นพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออก (Sorasuchat, 2015; Boonkum,

1993) โดยมีปัจจัยที่ส่งผลโดยตรง ได้แก่ ประสบการณ์และค่านิยม งานวิจัยของ Cheatea (2013) ที่ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในโรงเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นของโรงเรียนธรรมวิทยามูลนิธิพบว่า ความรู้ ความเข้าใจ และทัศนคติ การสนับสนุนกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีผลต่อพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักเรียน นอกจากนี้ยังพบว่า ระดับชั้นเรียนและอายุที่แตกต่างกัน ส่งผลให้นักเรียนมีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกันอีกด้วย

พฤติกรรม เป็นการกระทำของมนุษย์ที่แสดงออกตามความคิดภูมิหลังที่มีการสะสมความรู้มาก่อนล่วงหน้า (Chuvanichanon, 2009) งานวิจัยของ Cordano et al. (2011: 635) ที่สำรวจและเปรียบเทียบพฤติกรรมการอนุรักษ์ของนักศึกษาที่เรียนภาคธุรกิจในประเทศชิลีและสหรัฐอเมริกา โดยใช้ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม 3 ทฤษฎีอธิบายพฤติกรรมการอนุรักษ์ของนักศึกษา ได้แก่ ทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผล (Theory of Reasoned Action: TRA) ของ Ajzen & Fishbein (1975) ที่เน้นว่า การแสดงพฤติกรรมของมนุษย์เกิดจากตัวกำหนด 3 ประการคือ 1) ทัศนคติที่มีต่อพฤติกรรมนั้น (Attitude toward behavior) 2) การคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงหรือคนรอบข้าง (Subjective norm) และ 3) การรับรู้หรือความเชื่อว่าคุณสามารถแสดงพฤติกรรมนั้นได้ (Perceived behavior control)

ทฤษฎีการเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลเพื่อสิ่งที่ดีขึ้น (Theory of Norm-Activation) ของ Schwartz ที่เน้นว่ามนุษย์จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเมื่อรับรู้ถึงผลกระทบ 3 ประการคือ 1) การยอมรับในคุณค่าในสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งเป็นสิ่งที่บุคคลทั่วไปในสังคมให้ความสำคัญ (Personal values) 2) การที่บุคคลเชื่อว่าสิ่งสำคัญนั้นก่อให้เกิดคุณค่าอยู่ที่การตระหนักถึงผลกระทบที่ตามมาต่อบุคคลอื่น (Awareness of consequence) และ 3) การตระหนักถึงความรับผิดชอบในผลของการกระทำที่มีต่อบุคคลอื่นซึ่งสามารถบรรเทาได้ด้วยการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม

เพื่อให้เกิดสิ่งที่ดีขึ้น (Ascription of responsibility) และทฤษฎีคุณค่า-ความเชื่อ-บรรทัดฐาน (Theory of Value-Beliefs-Norms) ของ Stern et al. (1999) ที่เน้นว่า การเปลี่ยนพฤติกรรมมาจากการรับรู้ในคุณค่าของสิ่งที่สังคมให้ความสำคัญ ความเชื่อและบรรทัดฐานเชิงจริยธรรม (Moral norm) ของบุคคล ซึ่งก่อให้เกิดความตระหนักถึงผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม (Awareness of consequence: AC)

งานวิจัยของ Cordano et al. (2011) จึงใช้การวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุ (Multiple Regression Analysis) เป็นสถิติในการศึกษาความสัมพันธ์ของตัวแปรในแต่ละทฤษฎีกับการวัดพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักศึกษาประเทศชิลีและสหรัฐอเมริกา ผลการวิจัยไม่สามารถชี้ชัดได้ว่า ทฤษฎีใดใน 3 ทฤษฎีนั้นมีผลต่อพฤติกรรมการอนุรักษ์ของนักศึกษาของทั้ง 2 ประเทศ มากกว่ากัน แต่สามารถชี้ให้เห็นได้ว่า ตัวแปรสำคัญที่มีผลต่อพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักศึกษาทั้ง 2 ประเทศ ได้แก่ ทัศนคติ การให้คุณค่า ความเชื่อ การมีส่วนร่วม ความตระหนัก บรรทัดฐาน และการยอมรับ

ตัวแปรดังกล่าวได้ถูกนำมาทดสอบซ้ำในงานวิจัยของ Sonkwan (2014) ที่ศึกษารูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายจำนวน 400 ตัวอย่างในจังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัยพบว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยมีค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลรวมสูงสุดเท่ากับ 0.41 รองลงมา ได้แก่ บรรยายภาคในโรงเรียน แรงจูงใจสัมฤทธิ์ ทัศนคติ และการได้รับการสนับสนุนจากคนรอบข้าง โดยตัวแปรเหตุทุกตัวสามารถทำนายพฤติกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดปทุมธานีได้ร้อยละ 77

การขัดเกลาทางสังคม (Socialization) เป็นกระบวนการที่ทำให้บุคคลมีบุคลิกภาพตามแนวทางของบรรทัดฐานทางสังคม (Norms) และสามารถมีความสัมพันธ์และอยู่ร่วมกับคนอื่นได้อย่างราบรื่น โดยผ่านการเรียนรู้

เพื่อให้เกิดการยอมรับในทัศนคติ ค่านิยม ศีลธรรมจรรยา กฎระเบียบ และบรรทัดฐานทางสังคมที่พึงประสงค์ รูปแบบของกระบวนการขัดเกลามืออยู่ 2 ลักษณะ ได้แก่ 1) การบ่มเพาะทางสังคมโดยตรง (Direct socialization) คือ การบ่มเพาะที่เกิดจากครอบครัวด้วยวิธีการอบรม แบบใกล้ชิด เช่น สั่งสอน ชมเชย ดุด่า และ 2) การบ่มเพาะทางสังคมโดยอ้อม (Indirect socialization) คือ การบ่มเพาะที่เกิดขึ้นเองโดยไม่รู้ตัว เช่น การปฏิบัติตน ตามตัวอย่างของบุคคลต้นแบบ การปรับตัวเพื่อให้กลมกลืนและสอดคล้องกับสภาพสังคมรอบข้าง เป็นต้น งานวิจัยของ Rattivat (2011) ที่ศึกษากระบวนการ ขัดเกลากายทางสังคมของเด็กวัยรุ่นในสถานสงเคราะห์ ด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบลึก ร่วมกับการสังเกตและการศึกษาเอกสารกับผู้ที่เกี่ยวข้องพบว่า การขัดเกลากายทางจิตใจจากแม่บ้านที่ทำหน้าที่เสมือนมารดาทดแทน และการดูแลจากเจ้าหน้าที่ที่ทำหน้าที่เสมือนครูในโรงเรียน ส่งผลต่อการปรับพฤติกรรมของเด็กวัยรุ่นในสถานสงเคราะห์ โดยเด็กยอมรับฟังการถ่ายทอดเรื่อง

ระเบียบการอยู่ร่วมทางสังคม และยอมรับการแสดงบทบาทที่ดี (Role Model) ของ “แม่และครู” ซึ่งทำหน้าที่ของการเป็นตัวเชื่อมที่ดีต่อการเปลี่ยนพฤติกรรม สำหรับข้อเสนอแนะนั้นผู้วิจัยเสนอว่า ตัวแทนในกระบวนการขัดเกลากายหลักของสังคม ควรทำหน้าที่ในการพัฒนาอัตมโนทัศน์ (Self-concept) อันได้แก่ ทัศนคติ และพฤติกรรมแก่เยาวชน โดย 1) สร้างความเข้มแข็งในครอบครัว 2) เสริมการศึกษาในระบบโรงเรียน 3) การสร้างเครือข่ายในชุมชนหรือท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับ Kulophas (2017: 134, 137) ที่อธิบายว่า โรงเรียนเป็นระบบสังคมที่มีอิทธิพลต่อนักเรียนมากที่สุด รองจากครอบครัว เนื่องจากนักเรียนใช้เวลาส่วนใหญ่ที่โรงเรียน ดังนั้นบรรยากาศและชีวิตในโรงเรียน (School life) จึงมีส่วนสำคัญในการสร้างค่านิยม ความสัมพันธ์ระหว่างสังคม การเรียนรู้ เป้าหมายในการใช้ชีวิต (Cohen et al., 2009)

จากการทบทวนวรรณกรรมข้างต้นสามารถกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยได้ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ นักเรียนที่เข้าร่วมในโครงการ “เยาวชนพลยุติธรรม” ของมหาวิทยาลัยมหิดล จำนวน 1,757 คน (ข้อมูล ณ วันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2560) จากนั้นจึงคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างด้วยสูตรของทาโร ยามาเน (Taro Yamane) ที่ความเชื่อมั่นระดับ 95% (Saiyos & Saiyos, 1995) ได้ขนาดตัวอย่าง จำนวน 399.77 คน ดังนั้นกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มีจำนวน 400 คน และใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเจาะจงเฉพาะผู้ที่ทำกิจกรรมภายใต้แนวคิด “เสกสรรธารา” โดยสอบถามจากตัวอย่างก่อน (Screening Question) ว่าเคยเข้าร่วมหรือไม่ ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลกับผู้ที่ตอบว่าเคยทำกิจกรรมดังกล่าวเท่านั้น

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วย แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการรวบรวมข้อมูลและการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง พร้อมกับทดสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน และตรวจสอบจริยธรรมการวิจัยในคน โดยได้ดำเนินการขอการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน สาขาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ผลจากการตรวจสอบปรากฏว่า ได้รับการรับรองโครงการวิจัย แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ เลขที่ MUSSIRB 2017/156.1807 ลงวันที่ 4 JULY 2017 หลังจากนั้นนำไปทดลองใช้กับกลุ่มประชากรที่มีลักษณะคล้ายกับประชากรที่ต้องการศึกษา จำนวน 30 คน และเมื่อนำไปคำนวณหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (Reliability) โดยใช้วิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) พบว่า มีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ .8585 ซึ่งมากกว่า 0.7 อันเป็นเกณฑ์การยอมรับของ

การวิจัยทางสังคมศาสตร์ ดังนั้นจึงถือได้ว่าเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้มีความเชื่อมั่นในระดับที่ยอมรับได้

สำหรับสถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐานในครั้งนี้ ได้แก่ การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร ด้วยการวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุ (Multiple Regression Analysis) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อทัศนคติและพฤติกรรมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนที่ตั้งอยู่ใกล้คลองสาธารณะ ได้แก่ ปัจจัยทางครอบครัว ปัจจัยทางโรงเรียน และปัจจัยทางสังคม และการวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา (descriptive statistics) เพื่อบรรยายและสรุปข้อมูลเบื้องต้นที่ได้จากการรวบรวมข้อมูล ซึ่งประกอบด้วยค่าความถี่ (Frequencies) ค่าร้อยละ (Percentile) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อ 1: ปัจจัยที่มีผลต่อทัศนคติและพฤติกรรมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนที่ตั้งอยู่ใกล้คลองสาธารณะ

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างเป็นกรอบแนวคิดการวิจัยพบว่า ตัวแปรที่นำมาศึกษาในครั้งนี้ประกอบด้วย 3 ปัจจัยคือ ปัจจัยทางครอบครัว ปัจจัยทางโรงเรียน และปัจจัยทางชุมชน ผลจากการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแต่ละขั้นตอน (Stepwise) ตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่า เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรพบว่า ปัจจัยทางครอบครัว ปัจจัยทางโรงเรียน และปัจจัยทางชุมชน มีผลต่อทัศนคติและพฤติกรรมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < 0.05$) ดังรายละเอียดในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบ Stepwise ในการพยากรณ์ปัจจัยที่มีผลต่อทัศนคติ และพฤติกรรม การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

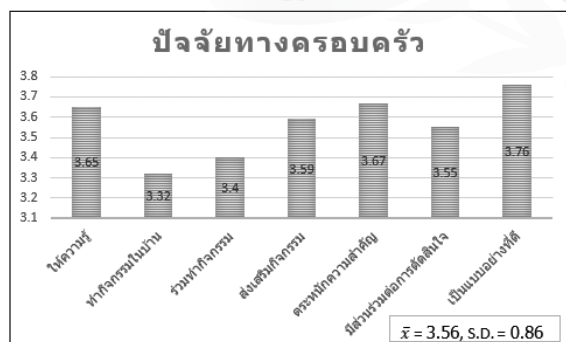
ตัวพยากรณ์ ทัศนคติ (ตัวแปรอิสระ)	b	S.E.	Beta	t	F	P-value	R ²
ปัจจัยทางครอบครัว	.130	.032	.250	4.069*	15.015*	.000	.095
ปัจจัยทางโรงเรียน	.170	.036	.292	4.655*			
ปัจจัยทางชุมชน	-.165	.031	-.378	-5.402*			
ตัวพยากรณ์ พฤติกรรม (ตัวแปรอิสระ)	b	S.E.	Beta	t	F	P-value	R ²
ปัจจัยทางครอบครัว	.307	.031	.460	9.840*	99.667*	.000	.331
ปัจจัยทางโรงเรียน	.144	.035	.193	4.111*			
ปัจจัยทางชุมชน	.297	.025	.459	10.305*			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละปัจจัย พบ รายละเอียดดังนี้

1. ปัจจัยทางครอบครัว

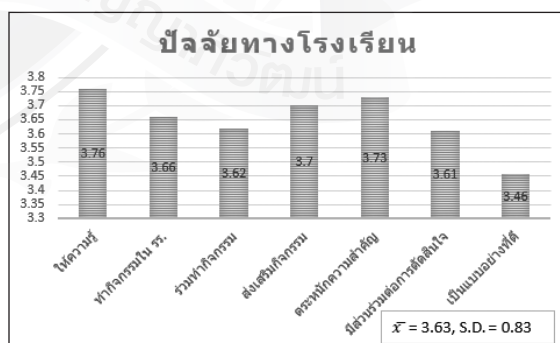
ปัจจัยทางครอบครัวมีผลต่อทัศนคติและพฤติกรรม การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมระดับมาก ($\bar{X} = 3.56$, S.D. = 0.86) โดยครอบครัวเป็นแบบอย่างที่ดีในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีการให้ความรู้ความเข้าใจเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สมาชิกในครอบครัวมีความตระหนักถึงสำคัญของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และครอบครัวส่งเสริมให้ ทำกิจกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ดังรายละเอียด ในภาพที่ 2

ภาพที่ 2 ปัจจัยทางครอบครัวที่มีผลต่อทัศนคติ และพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

2. ปัจจัยทางโรงเรียน

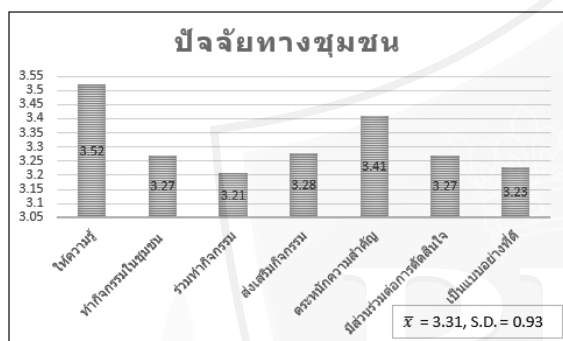
ปัจจัยทางโรงเรียนมีผลต่อทัศนคติและพฤติกรรม การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมระดับมาก ($\bar{X} = 3.63$, S.D. = 0.83) โดยโรงเรียนให้ความรู้ความเข้าใจเรื่องการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม มีความตระหนักถึงสำคัญของการ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีการส่งเสริมการทำกิจกรรมอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม และมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม ดังรายละเอียดในภาพที่ 3

ภาพที่ 3 ปัจจัยทางโรงเรียนที่มีผลต่อทัศนคติ และพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

3. ปัจจัยทางชุมชน

ปัจจัยทางชุมชนมีผลต่อทัศนคติและพฤติกรรมของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.31$, S.D. = 0.93) โดยชุมชนให้ความรู้ความเข้าใจเรื่อง การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีการส่งเสริมการทำกิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ดังรายละเอียดในภาพที่ 4

ภาพที่ 4 ปัจจัยทางชุมชนที่มีผลต่อทัศนคติและพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

สำหรับรายละเอียดของทัศนคติและพฤติกรรมของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนที่ตั้งอยู่ใกล้คลองสาธารณะ มีรายละเอียดดังนี้

ทัศนคติเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

นักเรียนโรงเรียนที่ปึงกรวิทยาพัฒนา (ทวีวัฒนา) ๓ มีทัศนคติเห็นด้วยในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ($\bar{X} = 4.12$, S.D. = 0.77) โดยมีความเห็นว่า การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นหน้าที่ของทุกคน ($\bar{X} = 4.49$, S.D. = 0.71) การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมควรเริ่มต้นที่ตัวเรา ($\bar{X} = 4.48$, S.D. = 0.64) และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุด ($\bar{X} = 4.40$, S.D. = 0.68) ดังรายละเอียดในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ทัศนคติในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาโรงเรียนที่ปึงกรวิทยาพัฒนา (ทวีวัฒนา) ๓

ทัศนคติในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	ระดับทัศนคติด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม		
	X	S.D.	ระดับ
1. ทุกคนควรมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	4.31	0.69	เห็นด้วยอย่างยิ่ง
2. การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมควรเริ่มต้นที่ตัวเรา	4.48	0.64	เห็นด้วยอย่างยิ่ง
3. การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นหน้าที่ของทุกคน	4.49	0.71	เห็นด้วยอย่างยิ่ง
4. การทำลายสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่น่ารังเกียจ	4.20	0.83	เห็นด้วย
5. การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่สำคัญมากที่สุด	4.40	0.68	เห็นด้วยอย่างยิ่ง
6. การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่กระทำได้ยาก	2.82	1.27	ไม่แน่ใจ
7. ความรู้เรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจะช่วยลดการเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม	4.05	0.83	เห็นด้วย
8. การรณรงค์ให้อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมช่วยปลูกฝังจิตสำนึกให้เห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อม	4.37	0.63	เห็นด้วยอย่างยิ่ง
9. ปัญหาสิ่งแวดล้อมถูกทำลายเป็นปัญหาที่ต้องรีบแก้ไขและช่วยกันป้องกัน	4.37	0.67	เห็นด้วยอย่างยิ่ง
10. กิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไม่น่าสนใจ	3.28	0.91	ไม่แน่ใจ
ค่าเฉลี่ยรวม	4.12	0.77	เห็นด้วย

พฤติกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

พฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่นักเรียนโรงเรียนที่ปทุมวิทยพัฒน์ (ทวีวัฒนา)ฯ ทำทุกครั้งคือ เต็มใจให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม คิดเป็นร้อยละ 40.5 รองลงมาคือ เคยเห็นผู้อื่นทำลายสิ่งแวดล้อม เช่น ทิ้งขยะลงในแหล่งน้ำสาธารณะ คิดเป็นร้อยละ 37.8 และการบอกหรือห้ามผู้อื่นไม่ให้ทำลายสิ่งแวดล้อม คิดเป็นร้อยละ 25.3 ส่วนพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ที่นักเรียนโรงเรียนที่ปทุมวิทยพัฒน์ (ทวีวัฒนา)ฯ ทำในบางครั้งคือ การเข้าร่วมกิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม คิดเป็นร้อยละ 59.3 รองลงมาคือ การนำสิ่งของเหลือใช้แล้วกลับมาใช้ประโยชน์ซ้ำ คิดเป็นร้อยละ 56.0 และ การใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์โดยการช่วยกันรักษาสิ่งแวดล้อม คิดเป็นร้อยละ 55.0 ดังรายละเอียดในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 พฤติกรรมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาโรงเรียนที่ปทุมวิทยพัฒน์ (ทวีวัฒนา)ฯ

พฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	ระดับความถี่ของพฤติกรรม			
	ทุกครั้ง (3)	บางครั้ง (2)	นานๆ ครั้ง (1)	ไม่เคยปฏิบัติ (0)
1. นักเรียนเป็นสมาชิกของชมรมกิจกรรมเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	13.0	48.8	33.0	5.3
2. นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	13.3	59.3	26.5	1.0
3. นักเรียนเป็นอาสาสมัครทำกิจกรรมเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	11.3	47.8	34.5	6.5
4. นักเรียนสนใจเข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	24.3	53.5	20.0	2.3
5. นักเรียนเต็มใจให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	40.5	42.8	16.8	-
6. นักเรียนใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์โดยการช่วยกันรักษาสิ่งแวดล้อม	18.5	55.0	25.3	1.3
7. นักเรียนเฝ้าระวังดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม	20.0	47.3	31.0	1.8
8. นักเรียนนำสิ่งของเหลือใช้แล้วกลับมาใช้ประโยชน์ซ้ำ	20.5	56.0	23.3	0.3
9. นักเรียนให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแก่คนในครอบครัวและชุมชน	18.3	47.0	28.3	6.5
10. นักเรียนชักชวนให้เพื่อนและคนในครอบครัวช่วยกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	19.0	47.3	29.0	4.8
11. นักเรียนปฏิบัติตามกฎข้อบังคับของส่วนรวมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	21.8	48.8	28.5	1.0
12. นักเรียนเคยเห็นผู้อื่นทำลายสิ่งแวดล้อม เช่น ทิ้งขยะลงในแหล่งน้ำสาธารณะ	37.8	48.8	12.5	1.0
13. นักเรียนเคยบอกหรือห้ามผู้อื่นไม่ให้ทำลายสิ่งแวดล้อม	25.3	54.0	18.8	2.0

วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อ 2: เสนอแนวทางการปลูกจิตสำนึกและสร้างพฤติกรรมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

การกระตุ้นให้นักเรียนเกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมต้องใช้เวลาอย่างต่อเนื่องยาวนาน การให้ความรู้เรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจที่คงทน (Enduring understand) จึงเป็นสิ่งที่ควรให้ความสำคัญในเบื้องต้น ผู้วิจัยจึงได้รวบรวมความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากการสัมภาษณ์นักเรียนมาสร้างเป็นแนวทางในการเสริมสร้างจิตสำนึกภายใน เช่น ความคิดทัศนคติ และพฤติกรรมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ดังนี้

1. ด้านครอบครัว ควรเสริมสร้างความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์น้ำในลำคลองแก่นักเรียนโดยเชื่อมโยงกับกิจกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของโรงเรียน เพื่อให้เด็กนักเรียนมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการอนุรักษ์และแสดงพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม

2. ด้านโรงเรียน ควรให้ความรู้เรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแก่บุคลากรของโรงเรียน และบูรณาการความรู้เรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมกับเนื้อหาวิชาเรียนในทุกกลุ่มสาระ เช่น การใช้น้ำอย่างประหยัดและการร่วมดูแลรักษาน้ำในลำคลอง

3. ด้านชุมชน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่โรงเรียนตั้งอยู่ ควรจัดกิจกรรมปลูกฝังในเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยการประสานงานกับโรงเรียนและครอบครัว ตลอดจนเปิดโอกาสให้นักเรียนได้รับรู้ถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมของชุมชนอย่างแท้จริง อันจะนำไปสู่พฤติกรรมที่พึงประสงค์

สรุปและอภิปรายผล

1. ปัจจัยที่มีผลต่อทัศนคติ และพฤติกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ ปัจจัยทางครอบครัว ปัจจัยทางโรงเรียน และปัจจัยทางชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Cordano et al. (2011) และ Sonkwan (2014) โดยครอบครัวและโรงเรียนมีอิทธิพลเชิงบวกต่อทัศนคติและพฤติกรรมของนักเรียน สาเหตุสามารถอธิบายได้ว่าครอบครัวและ

โรงเรียนเป็นสถาบันทางสังคมซึ่งเป็นหน่วยเล็กที่สุดของสังคมในการทำหน้าที่ขัดเกลาและบ่มเพาะการแสดงพฤติกรรมของนักเรียน โดยมีบทบาทในการถ่ายทอดความรู้ การสั่งสอน ตักเตือนและห้ามปราม เพื่อให้เกิดการยอมรับว่าการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่บุคคลทั่วไปในสังคมให้ความสำคัญ และการมีแบบอย่างพฤติกรรมที่ดีของบิดา มารดา และครู ซึ่งเป็นบุคคลที่มีความใกล้ชิดและมีความสำคัญต่อชีวิตนักเรียน ส่งผลให้นักเรียนเกิดการคล้อยตามในด้านนิสัยและค่านิยม เกิดการพัฒนาทัศนคติที่ตัวนักเรียน ซึ่งตามแนวคิดเรื่องการขัดเกลาทางสังคม ถือว่าเป็นรูปแบบการบ่มเพาะทางสังคมทั้งทางตรง (Direct socialization) เช่น การอบรมให้ความรู้เรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และทางอ้อม (Indirect socialization) เช่น การเข้าร่วมในโครงการ “เสกสรรธारा” ของโรงเรียน ทำให้นักเรียนเกิดความตระหนักรู้ทางสังคมเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมรอบตัวและรู้จักบทบาทของตนเองต่อการดูแลรักษาน้ำในลำคลอง ดังเห็นได้จากผลการวิจัยที่พบว่า นักเรียนโรงเรียนที่ปึงกรวิทยพัฒน์ (ทวีวัฒนา)ฯ มีทัศนคติว่าการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นหน้าที่ของนักเรียนทุกคน และควรเริ่มที่ตัวของนักเรียนเอง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Tiansuwan et al. (2008) และ Cheatea (2013) ที่ระบุว่า กระบวนการให้ความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องแก่นักเรียนส่งผลให้เกิดความตระหนักถึงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม นอกจากนั้นการที่กระทรวงศึกษาธิการบรรจุหลักสูตรการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในโรงเรียน จึงส่งผลโดยตรงให้โรงเรียนทำหน้าที่ในการปลูกฝังความตระหนักในคุณค่าของสิ่งแวดล้อมแก่นักเรียน ผลการวิจัยยังพบอีกว่า นักเรียนโรงเรียนที่ปึงกรวิทยพัฒน์ (ทวีวัฒนา)ฯ มีพฤติกรรมในการเฝ้าระวังดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม โดยมีความเต็มใจให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทุกครั้ง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Cordano et al. (2011) ที่พบว่า ทัศนคติ การคล้อยตามครอบครัว และความเชื่อว่า ตนสามารถแสดงพฤติกรรมที่สังคมให้ความสำคัญได้ จึงมีผลต่อพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักเรียน

สำหรับปัจจัยด้านชุมชนนั้น ตามแนวคิดเรื่องการขัดเกลาทางสังคม ถือว่าชุมชนเป็นสถาบันทางสังคมที่มีบทบาททางอ้อมในการขัดเกลา อบรม ปลุกฝัง และสอดส่องดูแลบุคคลต่อจากสถาบันครอบครัวและโรงเรียน โดยผ่านการสร้างค่านิยมและวัฒนธรรมที่ฝังงอก (Enculturation) การที่โรงเรียนตั้งอยู่ในฐานของแม่น้ำลำคลอง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแม่น้ำท่าจีนตอนบน ซึ่งมีคุณภาพของน้ำระดับพอใช้ เมื่อเทียบกับแม่น้ำสายอื่นๆ ในประเทศไทย ทำให้หน่วยงานในท้องถิ่นเฝ้าระวังคุณภาพน้ำ องค์การบริหารส่วนตำบลจึงเปิดโอกาสให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาคุณภาพน้ำในลำคลอง และขอความร่วมมือให้โรงเรียน ซึ่งถือเป็นเครือข่ายหนึ่งในชุมชน จัดกิจกรรมรณรงค์การดูแลรักษาน้ำในลำคลอง เพื่อสร้างจิตสำนึกให้นักเรียนมีพฤติกรรมการอนุรักษ์แม่น้ำ การกระทำดังกล่าวเป็นการกระตุ้นให้คนในชุมชนเห็นว่าการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่ดี และเอื้อต่อการบ่มเพาะคุณลักษณะในการสร้างวัฒนธรรมให้เกิดการยอมรับของคนในพื้นที่ จึงส่งผลให้เกิดการปรับทัศนคติ และพฤติกรรมของนักเรียนให้มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์แม่น้ำ ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่กลมกลืนและสอดคล้องกับสภาพสังคมรอบข้าง

2. แนวทางการปลูกจิตสำนึกและสร้างพฤติกรรมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ต้องอาศัยกระบวนการอบรม สัมนาให้เรียนรู้ระเบียบของสังคมหรือที่เรียกว่า การขัดเกลาทางสังคมเป็นพื้นฐาน เพื่อปลุกฝังระเบียบในการปฏิบัติที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม รวมถึงการรู้จักบทบาทและทัศนคติที่เหมาะสม ดังนั้นครอบครัวจึงมีความสำคัญในการอบรมเลี้ยงดู ให้ความรู้ที่ถูกต้องและเหมาะสมเป็นพื้นฐาน เพื่อให้นักเรียนประพฤติสิ่งที่พึงงามในสังคม ในลำดับต่อไปโรงเรียนเป็นตัวแทนการขัดเกลาให้เกิดการพัฒนาพฤติกรรมและทัศนคติที่ถูกต้องและมีคุณธรรมยิ่งขึ้น สำหรับชุมชนมีบทบาทเป็นตัวแทนในการขัดเกลาโดยทำหน้าที่ควบคุมการกระทำให้สอดคล้องกับความต้องการของพื้นที่ ดังนั้นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักเรียนจึงควรมีการร่วมมือในการขัดเกลาพฤติกรรม

ระหว่างครอบครัว-โรงเรียน-ชุมชน เพื่อสร้างระเบียบการปฏิบัติในการดูแลรักษาน้ำในลำคลองอย่างรู้คุณค่าของน้ำ

ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปใช้

1. ต้นทางการถ่ายทอดความรู้ที่สำคัญคือ ครอบครัว ดังนั้นผู้ปกครองและสมาชิกควรให้ความรู้และมีกิจกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในครอบครัว เช่น ไม่ทิ้งขยะในลำคลอง เพื่อสร้างและปลุกฝังทางวัฒนธรรมในการดูแลรักษาน้ำในลำคลอง

2. โรงเรียนและครู เป็นปัจจัยที่สำคัญในการนำส่งข้อมูลการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของพื้นที่ โดยการรณรงค์ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดจิตสำนึกในการใช้น้ำอย่างประหยัด ดังนั้นโรงเรียนควรบรรจุกิจกรรมการดูแลรักษาน้ำในลำคลองร่วมกับกิจกรรมที่ชุมชนจัดขึ้นเป็นประจำ

3. ชุมชน ควรสร้างแรงจูงใจในการกระตุ้นให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์น้ำในลำคลองโดยสนับสนุนงบประมาณและบุคลากรในการให้ความรู้แก่ประชาชนอย่างสม่ำเสมอ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการศึกษาพฤติกรรมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะน้ำในลำคลองของนักเรียนในพื้นที่เชื่อมโยงตลอดลำคลอง เพื่อให้เกิดเป็นเครือข่ายของการอนุรักษ์น้ำของโรงเรียนตลอดลำคลอง

2. ควรมีการศึกษาวิจัยกระบวนการเรียนการสอนในโรงเรียนเกี่ยวกับการอนุรักษ์น้ำในลำคลอง เพื่อใช้เป็นแนวทางการพัฒนาพฤติกรรมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักเรียน

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยครั้งนี้ได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณจากโครงการ “ทุนอุดหนุนการวิจัยจากเงิน 3% ของภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล”

References

- Ajzen, I. & Fishbein, M. (1975). *Belief, attitude, intention and behavior: an introduction to theory & research*. Reading, M.A.: Addison Wesley.
- Boonkum, R. (1993). *The community development workers attitudes toward the policy of establishment of the exhibition center of agricultural products: the case study of Community Development Technical Assistance Center, Region 3*. Master of Social Development, National Institute of Development Administration. [in Thai]
- Cheatea, M. (2013). *Affecting factors on environmental conservation in school: A case study of students in secondary school of Thamvitya Foundation School Yala*. Master of Science (Environmental Management), National Institute of Development Administration. [in Thai]
- Chuvanichanon, C. (2009). *Effect of group counseling psychology based on last instruction of the Buddha and the four noble truth to increase the academic achievement among students with GPAX below 2.00: a case study of students, mattayom sukka 3 Santirat Wittayalai School*. Master of Liberal Arts, Thammasat University. [in Thai]
- Cohen, J., McCabe, L., Michelli, N. M. & Pickeral, T. (2009). School climate: Research, policy, practice, and teacher education. *The Teachers College Record*, 111(1), 180-213.
- Cordano, M., Welcomer, S., Scherer, R. F., Pradenas, L. & Parada, V. (2011). A cross-cultural assessment of three theories of pro-environmental behavior: A comparison between business students of Chili and the United States. *Environment and Behavior*, 43(5), 634-657.
- Kalyajit, S. (2010). *Handbook for Youth justice project: Know laws, reconciliation, creative to Thai society*. Bangkok: Office of Thai Health Promotion Foundation. [in Thai]
- Kulophas, D. (2017). Effects of school Climate factors on students' happiness: A case of Suankularb Wittayalai school. *Panyapiwat Journal*, 9(2), 132-143. [in Thai]
- Office of National Environment Board. (2015). *Strategy of international cooperation for natural resources and environment 2016-2020 (draft)*. Bangkok: Ministry of Natural Resources and Environment. [in Thai]
- Pollution Control Department. (2017). *Draft of Water Quality Management Strategy in Thailand (2017-2036)*. Bangkok: Ministry of Natural Resources and Environment. [in Thai]
- Rattivat, N. (2011). *An approach and measures for teenage's socialization: a case study in a Rajvithi Home for Girls Organization*. Master of Public and Private Management, National Institute of Development Administration. [in Thai]
- Royal Thai Government. (2017). *King philosophy to sustainable development*. Retrieved April 14, 2018, from <http://www.thaigov.go.th/news/contents/details/3221> [in Thai]
- Saiyos, L. & Saiyos, A. (1995). *Educational Research Techniques* (5th ed.). Bangkok: Suviriyasarn. [in Thai]

- Sonkwan, J. (2014). *A causal structural model of factors affecting behaviors of environment and natural resources conservation of High School students in Phathumthani province*. In the 4th International Academic Conference (DRLE 2014) “The developing of learning experience in real – life: Learning paradigm to ASEAN”, Faculty of Industrial Education, King Mongkut’s Institute of Technology Ladkrabang. [in Thai]
- Sorasuchat, A. (2015). *‘Attitude’ meaning and importance*. Retrieved April 15, 2018, from www.bangkokbiznews.com/blog/detail/634487 [in Thai]
- Stern, P. C., Dietz, T., Abel, T., Guagnano, G. A. & Kalof, L. (1999). A Value-Belief-Norm theory of support for social movements: the case of environmentalism. *Human Ecology Review*, 6(2), 81-97.
- Tiansuwan, J., Aye, L., Suparus, T. & Kiatsiroat, T. (2008). *The study of current situation, problem, and trend of global and Thai social change under globalization, especially on environment and energy*. Bangkok: Office of the Education Council, Ministry of Education. [in Thai]

Name and Surname: Thanet Ketsil

Highest Education: Ph.D. (Educational Administration),
Sripathum University

University or Agency: Mahidol University

Field of Expertise: Environmental Learning

Address: 999 Phuttamonthon 4 Rd., Salaya, Nakhon Pathom 73170

Name and Surname: Shanana Rodsoodthi

Highest Education: D.SC. (Environmental Technology Management),
Mahidol University

University or Agency: Mahidol University

Field of Expertise: Sustainable Development, Ecotourism,
Environmental Entrepreneurship

Address: 999 Phuttamonthon 4 Rd., Salaya, Nakhon Pathom 73170